

A téri tájékozódás fejlesztése

A téri tájékozódás összetett fogalom, többek között magába foglalja a téri észlelést, a téri képzeteket és fogalmakat, a téri szókinccset, a saját test részeinek ismeretét, a téri emlékezetet, a téri gondolkodást, a térrel kapcsolatos feladatok megoldási képességét, a téri tájékozódással összefüggő kommunikációs képességet. A téri irányok tanítását a nagymozgások tanításával kezdjük, más funkciók fejlesztéséhez kötve. Az egyensúlyozó rendszer fejlődésén keresztül jelennek meg a téri tapasztalatok. De hasonlóan lényeges szerepet kap a tapintás, a mozgásérzékelés, a tapintási és mozgási ingerület együttes értékelése, illetve valamennyi érzékszervi működés: a látás, hallás, szaglás, ízlelés, és a fájdalom érzékelése is. Az érzékelt ingerek feldolgozásával, tanulással egyre differenciáltabban észleljük a teret. A térészlelés lényege a mozgás, a sebesség és az irány érzékelése. Az alapvető téri irányok gyakorlása nagyon fontos: előre-hátra, föl, le, oldalra. Egyszerű gyermekversek eljátszásával is megeleveníthetjük a teret. A különböző akadálypályák változatos feladatot jelentenek a gyermekek számára. A térben való mozgás magasabb fokozata valamilyen síkbeli forma térbeli megjelenítése. Ez lehet egyenes, hullám, félkör vagy kör. A formát lejárhatjuk a lábunkkal, ilyenkor vízszintes síkba kerül. Ha például szalag mozgásával hozzuk létre a formát, akkor akár vízszintes, akár függőleges síkon kirajzolódhat. Ezek a formák kötik össze az irányok folytonos változtatásával az alapvető téri helyzeteket. Az ilyen mozgások közben például a szalag megállítása fent, vagy lent segít a gyermeknek a különböző térbeli helyzetek elkülönítésében: fölött, alatt, előtt, mögött, mellett. Az a gyermek, aki megtapasztalta a teret és benne önmagát, annak kevesebb problémája lesz a síkban való tájékozódásban is. A papíron is könnyebben meg tudja majd különböztetni az alakot a háttértől. A testséma és a bal- jobb fogalmának megismerésével egyidejűleg elkezdjük a téri orientáció és a tér észlelésének kialakítását. A téri tájékozódás biztonságát rövid időn belül síkban is gyakoroljuk.

Ha már eljutottunk a legegyszerűbb testtartás utánzásokig, tehát ha már tudja a teste határait, külső – belső testérzete megfelelő, akkor állhatunk neki a térbeli tájékozódás fejlesztésének.

A téri tájékozódásban a saját test a kiindulópont, a gyermek saját térbeli helyzetének tudatosítása teszi lehetővé a tőle balra, illetve a jobbra levő tér megkülönböztetését. A térérzékelés alapja a mozgás, a sebesség és az irány érzékelése. A taktilis (tapintás), kinesztétikus (mozgás alapú) információk, és a vizuális (látási) ingerek integrációja terén létrejön a vizuális környezetséma. Ennek szükséges feltétele a bal és a jobb irány differenciálása és a térészlelés fejlesztése.

Gyakoroltathatjuk a testrészek oldaliság szerinti mozgatását a különböző testhelyzetekben. Fontos, hogy a bal és a jobb differenciálása közben a két oldal egymáshoz tartozását is tudatosítsuk, és vezessük rá a gyermekeket az emberi testen meglévő szimmetriára. A testrészeken, a teljes testképen már jól megkülönböztetett téri irányokat tegyük át a tágabb környezetbe, ahol a kialakított kognitív térkép alapján lehet tájékozódni. Ezután következnek az olvasáshoz szükséges haladási irány kialakítását célzó térben, majd síkban végzett manipulációs gyakorlatok. A térészlelés kialakításánál saját magunkhoz viszonyítjuk a tárgy helyzetét. Az irány tanításához a megfelelő nyelvi formák megtanítása is szükséges. Legyen módja a gyermeknek a térből a síkba történő átmenet gyakorlására.

Téri tájékozódást segítő feladatok

Jobb-bal differenciálása:

1. Megéreztetjük baloldalon a szívdobogást, ide szívecskét tűzünk a ruhára. Gyakoroljuk a bemutatkozást, ehhez kötjük a jobb kezét. Fontos, hogy egyértelmű legyen, hogy minden páros testrészünkből van jobb és baloldali is.
2. „Száll a lepke” játék: szerepet kell kapnia az oldaliság megfigyelésének és megnevezésének is. Az utánozó és az utánozandó egy irányba néz.
3. ” Előre jobb kezedet, utána hátra...” ének tanulása, játszása.
4. Mellettem, jobbra – balra fogalom kialakítása.

Kialakítjuk a helyviszonyokat kifejező fogalmakat: alatt, fölött, mellett, mögött, között stb.

1. Bejártatjuk a gyerekekkel a teret pl.: Álljatok az asztal elé, mellé, mögé, tedd a kezéd a szék fölé, tedd a jobb lábad a szék alá, stb.
2. Játéktárgyat sétáltatunk a bútorok között. pl.: Tedd a babát a székre! Tedd az autót az asztal alá! Tedd a labdát a szék mellé! Tedd az autó elé a golyót, tedd az autóra a golyót, tedd az autó fölé a levegőbe a golyót, tedd az autót két golyó közé, tedd az autó mellé a baloldalra a golyót (a bal kezéd felőli oldalra, melyik is a bal kezéd?)!
Mindig kérdezzünk vissza: Hová tetted a golyót? Hol van golyó? Honnan vetted el a golyót?
3. Mászókázás, bordásfalra, esetleg fára mászás közben megbeszéljük; ki van magasabban – feljebb, és ki felett, ki alacsonyabban lejjebb, és ki alatt.
4. A lányokkal emeletes babaházat, a fiúkkal emeletes parkolóházat készítünk.
Építés, berendezés alatt tudjuk gyakorolni az adott fogalmakat.

Csak akkor, ha a feltűzött szív jelentése már stabilan beépült!

Mellettem jobbra – balra fogalom kialakítása, összekapcsolva a balról jobbra haladási irány és a sor eleje – vége, első - utolsó fogalmak kialakításával.

1. Magasság szerint egymás mellé állítjuk a gyerekeket, az első elé nagyméretű szívet helyezünk a földre. Megbeszéljük ki a legmagasabb, ő állhat a sor elején, ő az első, az alacsonyabbak állnak mellé, a legalacsonyabb áll a sor végén, ő az utolsó.
2. A gyerekek a földön ülnek, előttük egy sorban elhelyezünk párnákat, vagy karikákat. A sor elejére egy nagyméretű szívet teszünk. A gyerekeket felszólítás alapján ültetjük sorba. A továbbiakban ugyanúgy járunk el, mint az előző pontnál. Fontos, hogy a karikába ülők, ne szembe üljenek a még szőnyegen levőknek.

Valami mellett jobbra – balra fogalom kialakítása, összekapcsolva a soralkotás, a balról jobbra haladási irány és a sor eleje – vége, első - utolsó fogalmak gyakorlásával, között, sarok fogalom bevezetése.

A gyerekek a szőnyegen ülnek, a karikák sorban előttük, az első karika előtt a szív.
Egy kosárba játékokat készítünk, felszólításra egy – egy gyerek választhat egy – egy játékot, és soralkotást végzünk a játékokkal.

Fent – lent, alsó - felső fogalom ismétlése, középén, középső, alatt, felett fogalom kialakítása térben.

1. Egy asztal tetejére széket helyezünk, majd egy – egy gyereket küldünk az asztal alá, az asztalra, az asztalra helyezett székre. Megbeszéljük, ki hol helyezkedik el, majd cserélhetnek helyet. Eljátszhatjuk a „Mi változott meg?”- játékot.
2. A fenti játék, de már játéktárgyakkal.

Az álló – fekvő fogalmak kialakítása térben.

1. Egy-egy gyereknek megsúgom, hogyan helyezkedjen el, majd miután megtette, a többieknek ki kell találni, hogy mit súghattam.
2. Soralkotások térben a gyerekekből, akiknek az utasítás szerint kell állni, majd feküdni.
3. Egy-egy gyereknek megsúgom, hogyan helyezzen el tárgyakat a táblán, majd miután megtette, a többieknek ki kell találni, hogy mit súghattam.
4. Soralkotások tárgyakkal, utasítás alapján a hármass vonalköz táblán. Pl.: Állíts egy macit a felső sorba! Fektesd egy virágot a középső sorba!

Előtte – mögötte, oszlop fogalmak kialakítása térben. Az összes eddig tanult térbeli helyzetet és viszonyt jelentő fogalom gyakorlása.

1. Különböző sorokat, oszlopokat alakítunk a gyerekekből, majd először önmagukhoz, majd egy-egy társukhoz viszonyítva kell a tanulandó térbeli viszonyokat megállapítani.
2. Játékfarm építése, melynek során mindegyik helyzet gyakorolható.

Balról jobbra haladási irány:

Sorolvasással: Az asztalon különböző tárgyakat helyezünk el egy sorba, s megkérjük, hogy az elejétől a végéig (kézmozdulattal is segítjük, rámutatunk az elsőre, s végighúzzuk kezünket az egész soron, az utolsónál is megállunk egy pillanatra) mondja el miket raktunk le sorba egymás után. Kezdetben, ahogy halad mindegyikre mutasson rá, így rögzítjük nála a haladási irányt.

Sorkirakás: Több kis tárgyat odakészítünk az asztalra, s arra kérjük, rakja őket úgy sorba, ahogyan mondjuk. Mond el, hogyan raktad őket egymás után! Melyikkel kezdted? Melyik következik utána? Melyik az utolsó, a sor végén álló? Nézd csak meg a nyustzit! Mutass rá! Mi jön az autó után? Mi van az autó előtt? Melyik két játék között van a maci?

Számlálással: Korongokat rakunk sorba, s megkérjük, hogy számolja meg, kezdje az elején. Itt már alkalmaznia kell a balról-jobbra való haladási irányt. Mutasd meg melyik az első? Az utolsó az hányadik a sorban? Eleinte közösen számoljunk, így tanítsuk meg neki a sorszámneveket.

Rajzoljunk sormintát és ezeket kell a gyerekeknek folytatnia tovább. Itt gyakoroltathatjuk a folyamatos haladási irányt oly módon is, hogy mikor a sor végére ér, akkor a következő sort is a bal szélén kell neki kezdenie, s így kell majd szöveget is olvasni!

Megosztotta: Grósz Tünde
óvodapedagógus